

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۱۰، بهار ۱۳۹۳

وصول مقاله: ۱۳۹۲/۵/۱۶

تأیید نهایی: ۱۳۹۲/۱۰/۱

صفحات: ۵۴ - ۳۹

واکاوی عوامل اثرگذار بر دگرش نظام‌های بهره‌برداری زراعی مورد شناسی: روستاهای شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد - نهبندان

محمد حجی پور^۱، دکتر محمود فال سلیمان^۲

چکیده

میزان و کیفیت تولید محصولات کشاورزی در کشور، تابعی از نوع نظام بهره‌برداری است. نظام بهره‌برداری غالب، نظام خرده مالکی با راندمان پایین تولیدی است. از سوی دیگر میزان جمعیت کشور با روندی رو به رشد مواجه است. بدین‌سان، نیاز به تولید هر چه بیشتر محصولات کشاورزی، ضرورت تغییر در این نظام بهره‌برداری را امری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. برای دست‌یابی به این هدف، راهکارهایی چون بسط و گسترش نظام‌های زراعی جدید از جمله شرکت‌های سهامی زراعی که روندی رو به احیاء در کشور دارد، امروزه بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته‌است. در مقاله حاضر تلاش شده‌است، تا به بررسی الگوی عوامل اثرگذار در تشکیل شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد در شهرستان نهبندان پرداخته‌شود. این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی است که با رویکردی توصیفی - تحلیلی انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها، از تکنیک‌های دو روش اسنادی و پیمایشی استفاده شده‌است. یافته‌های تحقیق نشان داد، میزان عواملی هم‌چون آینده‌نگری، مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی و امید به آینده، دارای بیشترین اثر مثبت در تشکیل شرکت سهامی زراعی است. مؤلفه‌های کلی الگوی اثرگذاری بر پذیرش و تشکیل شرکت سهامی زراعی شامل پتانسیل اجتماعی، وضعیت اقتصادی تولید و توسعه و شاخصه‌های فرهنگی بوده‌است.

کلیدواژه‌گان: توسعه کشاورزی، نظام بهره‌برداری، شرکت سهامی زراعی، مدل تحلیل اجتماعی.

مقدمه

بخش کشاورزی و فعالیتهای مرتبط با این حوزه، دارای نقش حیاتی در میان دیگر فعالیتهای اقتصادی هر کشور است. با درک این مهم، جوامع گوناگون اعم از توسعه یافته و یا در حال توسعه، ابزارها و متدهای گوناگونی را جهت توسعه این بخش اساسی به کار بسته‌اند. به بیان دیگر، کشورها با شناخت چالش‌ها و مشکلات پیش‌روی توسعه کشاورزی و هم‌چنین انتخاب کارآمدترین ابزارها و راهکارها جهت رفع آن‌ها در پهنه سرزمینیشان مبادرت می‌ورزند.

در کشور ما نیز توسعه کشاورزی با موانع و مشکلات عدیده‌ای مواجه است که از جمله آن می‌توان به نظام‌های بهره‌برداری زراعی اشاره داشت. پس از اصلاحات ارضی دهه ۱۳۴۰، با تغییر نظام ارباب رعیتی، نظام‌های گوناگون بهره‌برداری از زمین شکل گرفت و اراضی وسیع زراعی به زمین‌های خرد و پراکنده از هم مبدل گردید که در نتیجه‌ی آن، نه تنها رشد و رونق کشاورزی حاصل نشد، بلکه به جهت عجز بودن بخش کشاورزی با کانون‌های روستایی، ساختار اقتصاد روستاها و کشاورزی را تخریب نمود (صندوق نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی ایران، ۱۳۷۲: ۱۷).

با استقرار نظام خرده مالکی در درون کشاورزی ایران، سوالاتی از این دست مطرح است که آیا این نظام با توجه به رشد فزاینده جمعیت، جواب‌گوی نیاز غذایی و تأمین کننده امنیت آن در کشور خواهد بود؟ آیا نظام خرده مالکی می‌تواند به تقویت بنیه اقتصادی روستاییان، که بیش از ۳۰ درصد جمعیت کشور را شامل می‌شوند، پردازد؟ با توجه به این که میزان هدر رفت آب در این نظام در سطح بالایی بوده، آیا می‌توان به دنبال توسعه و کشاورزی پایدار در محیط روستایی بود؟ و آیا می‌توان نظام خرده مالکی را بستر مناسبی در جهت بکارگیری دانش و تکنولوژی‌های نوین در کشاورزی دانست؟

در پاسخ به این سؤالات، راهبردهایی نظیر ترویج نظام‌های تجاری از قبیل تعاونی‌های تولید، شرکت‌های سهامی زراعی و یا کشت و صنعت‌ها مطرح است (عبداللهی، ۱۳۷۷؛ اسلامی، ۱۳۸۳: ۳۲؛ ازکیا، ۱۳۸۵: ۷۶) چرا که در این نظام‌های بهره‌برداری، میزان مشارکت، نوگرایی و بهره‌وری بهره‌برداران در سطح فراتری قرار دارد (ازکیا و فیروزآبادی، ۱۳۸۷: ۷۷). به علاوه دارای مزایایی هم چون صرفه‌جویی در هزینه تولید، امکان استفاده از تکنولوژی‌های نوین، دسترسی به اطلاعات بازار، تخصصی شدن فعالیت‌ها، سهولت در استفاده از اعتبارات و خدمات، تجاری شدن کشت و بهبود شاخص‌های توسعه روستایی است (ازکیا و ایمانی، ۱۳۸۷: ۲۵۹).

به عقیده کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی در استان خراسان جنوبی، لازمه‌ی دستیابی به راهبردها و سیاست‌های توسعه کشاورزی، زمینه‌گرایی به نظام‌های زراعی جدید هم چون تعاونی‌های تولید و سهامی زراعی وجود دارد. از این رو با تلاش‌های صورت گرفته در استان، از سال ۱۳۸۳ مجوز تأسیس ۵ شرکت سهامی زراعی جدید اخذ گردید که یکی از این شرکت‌ها، شرکت سهامی زراعی دشت سهل آباد در شهرستان نهبندان بوده‌است. این مقاله به دنبال واکاوی عوامل زمینه‌ساز و تسهیل‌گر در تغییر نظام بهره‌برداری حاکم و تشکیل شرکت سهامی زراعی در عرصه جغرافیایی یاد شده، بوده‌است. اهم سؤالات تحقیق به شرح زیر بوده‌است:

- عوامل فردی اثرگذار بر تغییر نظام بهره‌برداری زراعی کدامند؟
- عوامل اقتصادی اثرگذار بر تغییر نظام بهره‌برداری زراعی کدامند؟
- عوامل فرهنگی اثرگذار بر تغییر نظام بهره‌برداری زراعی کدامند؟
- عوامل اجتماعی و محیطی اثرگذار بر تغییر نظام بهره‌برداری زراعی کدامند؟

۱. دوره نخست دو دهه ۱۹۵۰-۱۹۶۰ که به آن دوره رشد و نوسازی اقتصادی گفته می‌شود؛
 ۲. دهه ۱۹۷۰ که رشد همراه با عدالت مدنظر بوده‌است و بیشتر به موضوعاتی چون توزیع درآمد، اشتغال، تغذیه و مسائل عینی در مورد اقتصاد (به ویژه اقتصاد روستایی) پرداخته شده؛
 ۳. دهه‌های ۱۹۸۰-۱۹۹۰ که تأکید بر اصلاح سیاست‌گذاری‌ها، شتاب‌گیری‌ها، تغییرات نهادی و توجه بیشتر به امنیت غذایی و پایداری محیط زیست بوده‌است (شکوری، ۱۳۸۸: ۱۸-۱۷).

اهم دیدگاه‌ها و نگرش‌هایی که در حوزه توسعه کشاورزی بسط یافت، شامل رشد و نوسازی، عدالت محوری، توسعه یکپارچه، کشاورزی پایدار و تعدیل ساختارها بوده‌است که راجع به هر کدام می‌توان مباحث گسترده‌ای را عرضه داشت که به جهت خارج بودن آن از حیطه مقاله، صرف نظر می‌گردد.

توسعه کشاورزی هم‌مانند واژه توسعه در گذر زمان دچار تحول بنیادین شده‌است. تعاریف و برداشت‌های متعدد از این نوع توسعه خود درخور توجه بوده و به نحوی گویای سیر تحولات نگرشی در آن است. بسیاری از تعاریف دارای نزدیکی و مشابهت فراوانی است اما آن چه که مسلم به نظر می‌رسد این است که "توسعه کشاورزی فرآیندی پویا و پایدار برای افزایش محصولات کشاورزی و تغییرات بهینه در جهت بهبود زندگی کشاورزان است" (رکن‌الدین‌افتخاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۸۸).

به بیان دیگر می‌توان توسعه کشاورزی را فرآیندی در راستای تسهیل محدودیت‌ها و کاهش موانعی دانست که بر اثر عرضی‌کشش‌ناپذیر زمین و نیروی کار بر جریان تولید تحمیل می‌گردد. در واقع در این فرآیند، هدف رسیدگی و ارائه خدمات متنوع به زارعین گوناگون اعم از کوچک، متوسط و بزرگ است. به طور کلی توسعه کشاورزی فرآیندی است که طی آن ضمن انجام اقدامات گسترده در راستای فراهم‌سازی زمینه‌های افزایش تولید، بهره‌وری کشاورزی و بهبود

از آن جا که عمده سکونتگاه‌های روستایی در کشور دارای وضعیت نامطلوب اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی هستند و توسعه این سکونتگاه‌ها در وهله اول بر پایه ارتقاء شرایط اقتصادی روستاییان است و از سوی دیگر کشاورزی دارای بیشترین اثرات در اقتصاد روستایی است (Irish Leader Network, 2000: 10-14)، توجه ویژه به نظام‌های بهره‌برداری در جهت بهینه‌سازی آن با در نظر گرفتن شرایط موجود می‌تواند گامی مؤثر در راستای توسعه سکونتگاه‌های روستایی باشد. هم‌چنین نظام شرکت‌های سهامی زراعی در کشور، روندی رو به احیاء را نشان می‌دهند (ساریخانی، ۱۳۸۴: ۴۳) که بررسی و شناخت ابعاد لازم برای تشکیل آن‌ها دارای ضرورت و اهمیتی کاربردی است.

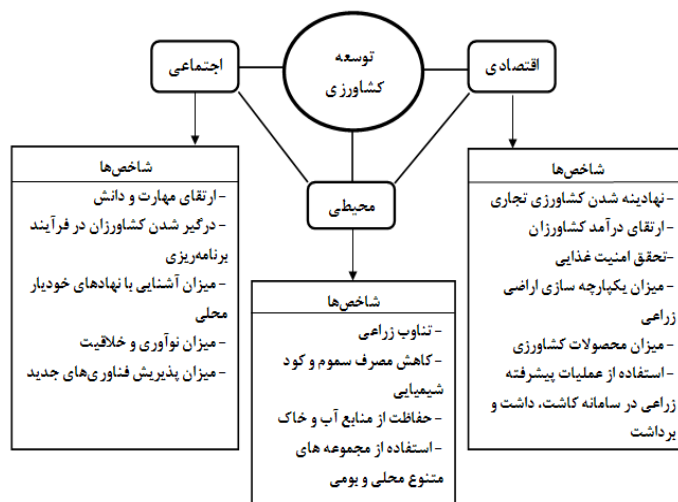
مبانی نظری

توسعه به عنوان هدف غایی در نظام برنامه‌ریزی دارای جایگاه ویژه‌ای است و در تمامی جنبه‌های زندگی انسانی تسری یافته‌است. امروزه دیگر توسعه معادل رشد اقتصادی نیست، زیرا توسعه جریانی چند بعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی-اجتماعی را به همراه دارد. توسعه علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی اساسی در ساخت‌های نهادی، اجتماعی، اداری و هم‌چنین امتیازها و وجهه نظرهای عمومی مردم است. توسعه در بسیاری موارد حتی عادات و رسوم و عقاید مردم را نیز در بر می‌گیرد (Lehmann, 1979: 9-32).

از زیر شاخه‌های توسعه می‌توان به توسعه کشاورزی اشاره داشت که سابقه آن در جهان به دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ باز می‌گردد و در نهایت به دنبال همان توسعه کلان مطرح است. در بررسی دقیق‌تر پیشینه توسعه کشاورزی می‌توان سه دوره زمانی را مطرح ساخت که در مجموع این دوره‌ها، دیدگاه‌های مهمی عرضه شده‌است:

اقتصادی، اجتماعی و در نهایت محیطی را می‌توان برای توسعه کشاورزی مد نظر داشت که شاخص‌های آن در شکل ۱ اشاره شده‌است:

فعالیت‌های پس از تولید را نیز در بر می‌گیرد (طالب و عنبری، ۱۳۸۷: ۲۴۶-۲۴۵). لازمه نیل به توسعه کشاورزی، توجه به ابعاد آن و هم‌چنین تلاش برای بهبود شاخص‌های دخیل در این ابعاد است. سه بعد

شکل ۱: نمودار ابعاد و شاخص‌های توسعه کشاورزی (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۳)

ترغیبی نیز از دیگر راهبردهای توسعه کشاورزی به شمار می‌آیند. راهبرد سیاست‌های ترغیبی در سه حوزه نظام بهره‌برداری کشاورزی، پژوهش و ترویج و قیمت‌گذاری اعمال می‌گردد و در چهارچوب آن اقداماتی نظیر سیاست قیمت‌گذاری، تأسیس مراکز تحقیقات کشاورزی و خدمات ترویجی، تشویق کشاورزان به استفاده از فنون نو، وسایل جدید و نوآوری‌های فن‌آورانه و ... صورت می‌پذیرد (شکوری، ۱۳۸۸: ۴۷-۴۰).

به منظور عملیاتی نمودن راهبردهای مذکور در میان جامعه کشاورز روستایی، ضرورت برانگیختن مشارکت مثمر آنان از گام‌های اولیه و اساسی محسوب می‌شود زیرا تغییر در نوع نظام بهره‌برداری زراعی کشور با توجه به ویژگی‌های خاص جامعه روستایی، تحولی بنیادی است که به منظور دستیابی به کارآیی

میزان موفقیت جوامع در توسعه کشاورزی تابعی است از راهبردهای اتخاذی که متناسب با نقاط ضعف و چالش‌های شناخته شده، بوده است. عمده راهبردهایی نظیر بهبود، که در چهارچوب توسعه روستایی مطرح شد و بر صنعتی شدن و تجربه مدل غربی توسعه اقتصادی تأکید می‌نمود، راهبرد اصلاح گرایانه و رادیکال که در آن رشد به منظور توسعه روستایی و کشاورزی ضروری تلقی شد و توزیع برابر منابع، بایستی از طریق ساختار مناسبات تولید به همراه تغییر نهادهای کشاورزی به دست آید. در زمینه کشاورزی از مشخصه‌های اصلی این راهبرد ایجاد مزارع روستایی و بسیج نیروی کار برای افزایش تولید است که اجرای آن با ملغی کردن مالکیت خصوصی زمین و ایجاد واحدهای تولیدی بزرگ حاصل می‌شود.

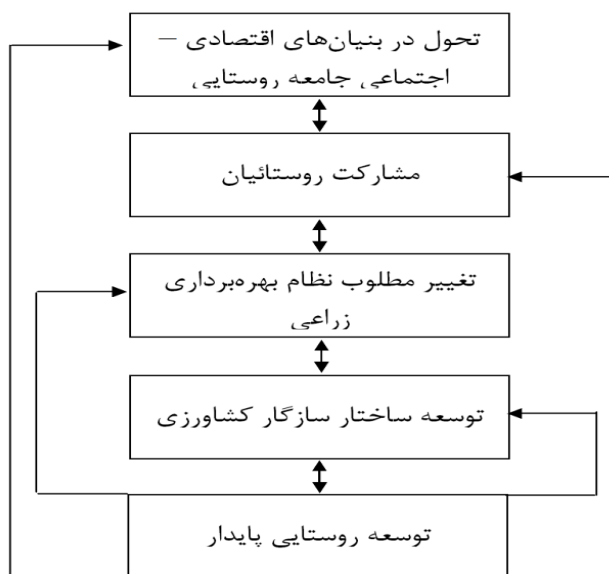
راهبرد اصلاحات ارضی بیشتر به دنبال تأمین اهداف سیاسی بوده تا اقتصادی. راهبرد سیاست‌های

مطلوب نظام نوین و پایدار ماندن نتایج مثبت آن، نیازمند مشارکت بالای روستائیان است.

از این رو است که امروزه مفاهیمی نظیر توانمندسازی، یکپارچگی و مشارکت (در بسیاری از زمینه‌ها) در عرصه خط‌مشی توسعه کشاورزی و متعاقب آن در توسعه روستایی، از جمله راهبردها و شعارهای اساسی می‌باشند (Petr, 2001: 25-27)، چرا که با افزایش میزان مشارکت در جامعه علاوه بر پویایی اقتصادی - اجتماعی و جمعیتی، توزیع مجدد قدرت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به نفع اقشار ضعیف صورت می‌پذیرد (Akande, 1992). در واقع مشارکت به مثابه‌ی واقعیتی اجتماعی و جوهره‌ی جوامع انسانی، به لحاظ تاریخی ریشه در زندگی اجتماعی انسان دارد و از فرایندهایی به شمار می‌آید که با گذشت زمان دگرگون شده و صورت‌های چندگانه‌ای به خود

گرفته‌است.

مشارکت در شکل سنتی خود، حالتی خودجوش و طبیعی داشته و ناشی از نیازهای اجتماعی، اقتصادی و روانی بوده‌است؛ البته در صورت قدیمی خود، حالت اجباری و تحمیلی در قالب بیگاری نیز داشته‌است. در واقع مشارکت را می‌توان درگیری مستقیم مردم در تصمیم‌گیری‌ها از طریق یکسری مکانیزم رسمی و غیر رسمی دانست (Schatzow, 1977: 141). به بیان دیگر، تحول در بنیان‌های اقتصادی - اجتماعی جامعه روستایی دارای اثر متقابل در افزایش مشارکت آنان می‌باشد که با حصول این امر، امکان تغییر مطلوب نظام بهره‌برداری زراعی، توسعه کشاورزی متناسب با ساختارهای موجود و در نهایت توسعه روستایی پایدار وجود خواهد داشت.

شکل ۲: جایگاه تحول در بنیان‌های اقتصادی - اجتماعی و مشارکت جامعه روستایی در توسعه پایدار

محصولات زراعی و عرضه آن به بازار تعریف شده‌است (از کیا به نقل از ظریفیان و امیرانی، ۱۳۸۴: ۲۸). از آن‌جا که آن بخشی از اقتصاد (به ویژه در نواحی روستایی) به شمار می‌رود، نظام بهره‌برداری به عنوان یک موضوع حقوقی مرتبط با نظام اصلی هر جامعه

بدین سان مشارکت گسترده افراد جامعه هدف، از ضروریات تغییر نظام بهره‌برداری به شمار می‌آید. نظام بهره‌برداری به مجموعه رویه‌های حقوقی و عرفی، فنی و مدیریتی در استفاده و تلفیق از عوامل تولید در قالب سازمان کار و مناسبات اجتماعی به منظور تولید

زمینه اثرات اقتصادی - اجتماعی این نظام، چرایی انحلال و راهکار یابی به منظور کاهش موانع و چالش‌های پیش‌روی شرکت‌های دایر، بوده‌است. از این رو افرادی هم‌چون دشتی (۱۳۴۹)، نیک‌خلق (۱۳۵۰)، دنمن (۱۳۵۲)^۱، عبداللهی (۱۳۷۷)، لی‌ون - هوا^۲ (۱۳۸۱)، ساریخانی (۱۳۸۴) و ... را می‌توان نام برد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی و ژرفانگر است. به منظور گردآوری اطلاعات از تکنیک‌های دو روش اسنادی شامل مطالعه کتب، مقالات و پایان‌نامه‌ها و پیمایشی شامل بازدید میدانی، مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه استفاده شده‌است. جامعه مورد مطالعه مشتمل بر ۲۰۲ نفر سهام‌دار در شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد بوده‌است که به کمک فرمول کوکران حجم نمونه ۱۳۴ به دست آمده‌است. با روش نمونه‌گیری ساده و به طور تصادفی نمونه‌های مورد نظر انتخاب شده‌است. شاخص‌های کلی تحقیق شامل چهار گروه ویژگی‌های فردی بهره‌بردار، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و محیطی بوده‌است. داده‌های جمع‌آوری شده با کمک نرم افزار آماری SPSS و آزمون رگرسیون چند متغیره مورد تجزیه و تحلیل و استنتاج نهایی قرار گرفته‌است.

معرفی اجمالی مورد مطالعه

شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد در دشت سهل‌آباد شهرستان نهبندان واقع شده‌است که از نظر موقعیت سیاسی، سهل‌آباد از آبادی‌های بخش شوسف شهرستان نهبندان در استان خراسان جنوبی می‌باشد. این شرکت در شرق جاده نهبندان - سربیشه، با فاصله ۵۰ کیلومتری تا سربیشه و ۸۵ کیلومتری تا نهبندان

بایستی خود را منطبق و متجانس با آن نماید و ثانیاً در رابطه با ضرورت اقتصادی در هر مرحله تکاملی بایستی، پاسخ‌گوی زمان خود باشد.

با برخورداری از اراضی کوچک و پراکنده و روند رو به رشد آن، عدم امکان استفاده از ابزار نوین کشاورزی، هدر رفت بالای آب، کاسته شدن از میزان اراضی در اختیار و ... از جمله نقاط ضعفی است که به نظر می‌رسد پاسخ‌گویی نظام بهره‌برداری خرده‌ملکی را به نیازهای موجود تضعیف می‌نماید. ضعف و توان اقتصادی ناچیز نظام خرده‌مالکی را می‌توان مسبب مشارکت بهره‌برداران زراعی در تشکیل نظام‌های نوین دانست.

بررسی پیشینه نظام سهامی زراعی در ایران نشان می‌دهد دلایلی چون حاکمیت جو سیاسی و دگرگونی‌های خاص ناشی از انقلاب، تفویض اختیار وزارت کشاورزی به زراعین جهت تصمیم‌گیری برای ابقاء یا انحلال شرکت‌های سهامی زراعی به منزله عدم حمایت و حتی نفی آن، تحریک برخی از عوامل با نفوذ محلی و حتی تحریم آن از سوی برخی مقامات مذهبی، نارضایتی زارعین از شرکت‌های سهامی زراعی و ... (لهسایی‌زاده، ۱۳۷۲: ۱۶۴-۱۶۳)، زمینه‌ساز انحلال این نظام گردید که امروزه دلایلی چون افزایش میزان تولید، کاهش زمان صرفه شده برای تولید، بازدهی بیشتر، درآمد بالاتر و ... مبین روندی عکس می‌باشد.

با توجه به آن که نظام شرکت‌های سهامی زراعی هم چون سایر نظام‌های بهره‌برداری زراعی از مناسبات اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی ویژه‌ای برخوردار است، با تحلیل مدل اجتماعی امکان شناخت مناسب‌تری از پیوند متغیرهای اقتصادی و اجتماعی دخیل در تشکیل و تداوم این نظام به وجود می‌آید که در پی این شناخت می‌توان به انجام برنامه‌ها و طرح‌های کارآمدتری پرداخت.

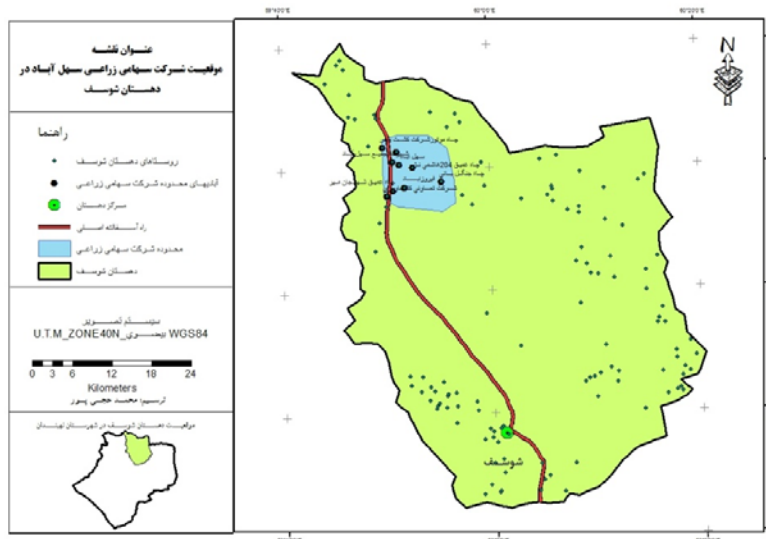
با توجه به بررسی‌های صورت گرفته می‌توان گفت تمامی مطالعات و تحقیقات صورت گرفته که به نحوی از انحاء، مرتبط با شرکت‌های سهامی زراعی بوده‌اند، در

¹ Denman.(1973)

² Li Wen Hoowa

آبی (چاه و قنات) از مشخصه‌های این شرکت سهامی است که به منظور افزایش راندمان استفاده از منابع آبی در کشت انواع محصولات، از سیستم هیدروفلوم برای آبیاری استفاده می‌شود و کشت محصولاتی چون گندم، جو، سورگوم و یونجه در اراضی این شرکت صورت می‌پذیرد. سهم اعتبارات دولتی در تشکیل این شرکت سهامی زراعی، ۲۵ هزار میلیون ریال بوده است.

قرار دارد (فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور، ۱۳۸۸: ۱۷۹). شرکت مزبور در محدوده سه کانون روستایی سهل‌آباد، فیروزآباد و چاه شهید جان میرزا می‌باشد که بیشترین اراضی متعلق به روستای سهل‌آباد بوده است. میزان کل اراضی کشاورزی محدوده، بیش از ۱۶۰۰ هکتار می‌باشد که از این مقدار، ۱۱۷۹ هکتار آن تحت اختیار شرکت سهامی است. برخورداری از ۱۵ منبع

شکل ۳: نقشه موقعیت شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد در دهستان شوسف

یافته‌های تحقیق

الف: سواد

در جامعه مورد مطالعه، ۹۸/۶ درصد از سهام‌داران مردان و ۱/۴ درصد از آنان را زنان تشکیل داده‌است که ۱۵/۳ درصد در گروه سنی ۲۸-۳۷ ساله، ۲۵/۸ درصد در گروه سنی ۳۸-۴۷ ساله و ۳۱/۹ درصد آنان بیش از ۴۸ سال سن داشته‌اند. از این رو می‌توان گفت بخش اعظمی از جامعه تحقیق، جوانان و میانسالان را تشکیل می‌دهد. این ویژگی سهام‌داران، امیدواری‌هایی را برای پویای آتی فعالیت‌های شرکت در سایر زمینه‌ها (پرورش دام و طیور و صنایع فرآوری) پیش رو قرار می‌دهد، چرا که ویژگی‌هایی نظیر ریسک‌پذیری، عاقبت‌اندیشی، فعالی‌گرایی و مشارکت‌پذیری در جوانی زمینه را برای پذیرش ایده‌های جدید و طرح‌های مورد نظر فراهم می‌آورد. هم‌چنین اطلاعات به دست آمده نشان می‌دهد که ۳۷/۵ درصد از سهام‌داران باسواد و ۶۲/۵ درصد آنان نیز بی‌سواد بوده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱: میزان سواد سهام‌داران مورد مطالعه در شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد

ردیف	تحصیلات	فراوانی	درصد
۱	ابتدایی	۴۹	۳۶/۶
۲	راهنمایی	۶۰	۴۴/۸
۳	دیپلم	۲۵	۱۸/۶
	جمع کل	۱۳۴	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

روستایی گویا و علمی نبوده؛ چرا که در جامعه روستایی از کوچک‌ترین فرد هر خانوار تا مسن‌ترین آن حداقل در هفته بیش از چند ساعت در امور زراعی، دامداری، باغداری، صنایع دستی، خانه‌داری و ... فعالیت دارند. از این رو تعریف مد نظر در این تحقیق بدین صورت در نظر گرفته شده است: «شاغل کسی است که حضور به هنگام در تمامی فعالیت‌هایی که خانوار نیازمند همکاری وی هستند، دارد و در صورت عدم همکاری بایستی خانوار متحمل هزینه مالی شود.» این تعریف را می‌توان با قید نوع فعالیت، در زمینه‌های گوناگون به کار بست.

همان‌گونه که بیشتر روستاهای کشور اقتصادشان بر پایه فعالیت‌های زراعی بوده، محدوده مورد مطالعه نیز از این قاعده مستثنی نیست. میزان اراضی زراعی ۸/۳ درصد از سهام‌داران شرکت قبل از تشکیل شرکت سهامی زراعی ۴-۱ هکتار، ۵۵/۶ درصد آنان ۹-۵ هکتار، ۲۷/۸ درصد ۱۴-۱۰ هکتار و ۶/۹ درصد از آن‌ها بیشتر از ۱۵ هکتار بوده‌است که البته این اراضی به صورت قطعات پراکنده و به طور متوسط هر بهره‌بردار بین ۷ تا ۱۰ قطعه پراکنده داشته است. تعداد قطعات واگذاری شده به شرکت از سوی خانوارها با مساحت ۴-۱ هکتاری، ۹۸/۶ درصد و ۹-۵ هکتاری ۱/۴ درصد بوده‌است. آمار مذکور موید این حقیقت است که کوچکی اراضی و قطعه قطعه بودن آن از مشخصه‌های اصلی می‌باشد. مضافاً نحوه قرارگیری اراضی در این محدوده حاکی از پراکندگی نسبی است.

هم چنین یافته‌ها حاکی از آن است که ۹۴/۴ درصد از سهام‌داران، در دامداری مشغول فعالیت هستند و دام غالب گوسفند و بز بوده‌است. تعداد ۸۷/۵ درصد از سهام‌داران دامدار، درآمد سالیانه آن‌ها از این بخش بیش از ۱۰ میلیون ریال ذکر شده است و ۶/۹ درصد درآمدی بین ۹-۵ میلیون ریال را بیان داشته‌اند. ۴۰/۳ درصد از افراد دامدار، تعداد دامی بین ۱۹-۱۰ رأس (بیشترین فراوانی)، ۲۵ درصد تعداد دام بین ۲۹-۲۰ و ۲۷/۸ درصد بیش از ۳۰ رأس را نگه‌داری

جهت تحقق اهداف توسعه بخشی، لازم است که بهره‌برداران از قابلیت‌های لازم نیز برخوردار باشند. در واقع افرادی را می‌توان برای مشارکت در طرح‌های توسعه‌ای جلب نمود که توانایی درک پیام و طرح را داشته باشند و این خود مستلزم آگاهی بیشتر است. بدین‌سان، می‌توان گفت متغیر سواد در جامعه مورد مطالعه دارای وضعیت مطلوبی نیست و سطح سواد در میان جامعه زنان نیز در شرایط بدتری قرار دارد.

ب: مهاجرت

این پدیده اجتماعی از مقوله‌هایی است که ارتباط تنگاتنگی با شرایط اقتصادی و رفاهی افراد دارد. بررسی این پدیده را می‌توان از جنبه‌های متعدد انجام داد اما آن چه که در ارتباط با موضوع مقاله حائز اهمیت است، آگاهی از انگیزه و قصد مهاجرت است. بررسی‌ها نشان داد ۹۵/۸ درصد افراد در زمان تحقیق قصد مهاجرت از روستا را به خارج نداشته‌اند و تنها ۴/۲ درصد در مقابل این پرسش پاسخ مثبت داده‌اند. از این تعداد ۶۶/۷ درصد دستیابی به شغل و ۳۳/۳ درصد برخوردار از تسهیلات رفاهی بیشتر را دلیل مهاجرت بیان نموده‌اند. بهره‌برداران و زارعین منطقه با امید به آینده و توسعه و آبادانی ناشی از تشکیل شرکت، قصد مهاجرت را از ذهن خویش دور نموده‌اند و به آینده‌ای روشن‌تر که به معضلات و مشکلات کشاورزی و شغلی آنان پاسخ گوید، امید بسته‌اند.

ج: اشتغال، درآمد و پس انداز

در بیان تعاریف اشتغال که از سوی مجامع گوناگون عرضه شده‌است، فصل مشترک ۱ ساعت فعالیت در هفته وجود دارد، به گونه‌ای که سازمان بین‌المللی کار بیان می‌دارد: "شاغل کسی است که در هفته مرجع، حداقل یک ساعت مشغول به کار بوده‌باشد. هم چنین افرادی که به طور موقت کارشان را ترک کرده‌اند و افراد شاغل در کارهای خانوادگی نیز شاغل محسوب می‌شوند (ILO, 2010: 8)". به نظر می‌رسد که این تعریف و تعاریف مشابه عرضه شده از سوی نهادها و سازمان‌های داخل کشور با آن، در میان جامعه

عمده محصولات تولیدی در پیش از تشکیل شرکت سهامی گندم، جو و چغندر قند به طور مختلط بوده‌است که در جدول ۲ ویژگی‌های تولید این نوع از محصولات اشاره شده است.

می‌نمایند. قابل توجه می‌باشد که هر چه بر تعداد دام خانوار افزوده شده، در مقابل هزینه تحمیلی ناشی از این فعالیت به نسبتی کاهش می‌یابد. بدین‌سان که هزینه دام‌پروری ۸۱/۹ درصد دام‌داران بیش از ۱۰ میلیون ریال و ۱۸/۱ درصد از آنان بین ۹-۵ میلیون ریال بیان شده است.

جدول ۲: میزان تولید و هزینه محصولات زراعی پیش از تشکیل شرکت سهامی

ردیف	نام محصول	متوسط میزان تولید به کیلوگرم در هکتار	هزینه‌های تولید به ریال	درآمد ناخالص به ریال
۱	گندم	۲۴۰۰	۶۸۲۰۰۰۰	۷۷۲۹۰۰۰
۲	جو	۲۱۵۰	۵۲۸۰۰۰۰	۵۹۸۰۰۰۰
۳	چغندر قند	۲۶۷۰۰	۷۵۳۳۰۰۰	۸۴۵۰۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

خشکسالی‌های پی‌درپی، عدم امکان تأمین و بکارگیری ماشین آلات نوین، جوان بودن جمعیت و ... باعث گردیده که میزان تصمیم به تغییر شغل این جامعه افزایش یابد.

میزان پس‌انداز ناشی از یک فعالیت، عاملی دیگر در جهت رضایت‌مندی و یا نارضایتی از آن فعالیت می‌باشد که در محدوده مورد مطالعه ۹۳/۱ درصد بهره‌برداران اظهار نموده‌اند که امکان پس‌انداز قسمتی از درآمد خود را نداشته و کمی درآمد و افزایش هزینه‌های تولید و عمومی زندگی اجازه چنین امکانی را به آنها نمی‌داده‌است. تنها ۶/۹ درصد بیان داشته‌اند که امکان پس‌انداز درآمد برای آنها وجود داشته‌است. از این رو با این شرایط موجود است که کشاورزان دچار احساس بی‌قدرتی و قانون‌گریزی می‌شوند؛ هم چنین سطح مسئولیت‌پذیری و مشارکت آنان در فعالیت‌های جمعی کمتر، و توان ریسک‌پذیری و نوآوری از آنان گرفته و فردگرایی محافظه‌کارانه آنان تقویت می‌شود.

د: آگاهی و دانش

میزان آگاهی و شناخت زارعین در زمینه‌های کاربردی از مباحث کلیدی در اجرا و موفقیت برنامه‌ها و طرح‌های روستایی است. این پدیده در دنیای رو به

در بررسی رضایت زارعان از درآمد کشاورزی پیش از تشکیل شرکت سهامی، ۳۶/۱ درصد از افراد دارای رضایت (متوسط رو به بالا) و ۶۳/۹ درصد دیگر ابراز نارضایتی کرده‌اند. رضایت از درآمد فاکتوری است که علاوه بر تقویت امید به آینده، فعال‌گرایی، مشارکت-پذیری در فعالیت‌ها و برنامه‌های جمعی باعث جلوگیری از مهاجرت می‌گردد و پدیده مهاجرت‌فرستی که ویژگی اکثر مناطق روستایی است را تخفیف و تعدیل می‌سازد. رضایت از درآمد جزء مؤلفه‌های رضایت شغلی در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌است و با امکان پس‌انداز، میل به تغییر شغل، میل به پیشرفت، نوع نگاه به شرکت سهامی زراعی، قدرگرایی و احساس بی‌قدرتی، همبستگی معناداری نشان داده‌است.

با فرض استمرار نظام بهره‌برداری پیشین با همان ویژگی‌های درآمدی و ... در محدوده مورد بحث، بررسی‌ها نشان داد ۸۱/۹ درصد افراد تمایل به تعویض شغل فعلی خود (کشاورزی) داشته‌اند و تنها ۱۸/۱ درصد آنان تصمیمی نسبت به تغییر شغل خود نداشته‌اند. این وضعیت متأثر از میزان نارضایتی بالا از درآمد کشاورزی است. به بیان دیگر کمبود منابع آب و

پیشرفت کنونی متأثر از عواملی چون تنوع مشاغل کشاورزی، توسعه فنون جدید، تغییر و تحول در شیوه‌های آموزش به کشاورزان و نوع تعامل تسهیل‌گران اجتماعی با میزان نیاز به دانش و اطلاعات جامعه روستایی می‌باشد. کشاورزان بسته به سابقه فعالیت، میزان درآمد، میزان نقش در فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی و ... اطلاعات مورد نیاز خود را از منابع گوناگون دریافت می‌دارند.

طبق بررسی‌ها ۵۹/۷ درصد جامعه مورد مطالعه، اطلاعات کشاورزی خود را از تجارب گذشته دارند و ۴۰/۳ درصد دیگر نیز اطلاعات کشاورزی خود را در قالب تبادل نظر و همیاری‌های مشترک و متقابل از سایر کشاورزان منطقه کسب می‌نمایند. آمار گویای این واقعیت بوده که میزان تحصیل‌کردگان مربوطه به بخش کشاورزی منطقه بسیار پایین می‌باشد.

یکی از فاکتورهایی که به سبب آن می‌توان وضعیت سنت‌گرایی و محافظه‌کاری جامعه در برخورد با شرایط مدرن را نشان داد، تمایل به پیشرفت فرزندان است (این شاخص در اندازه‌گیری میل به پیشرفت و ترقی طلبی و آینده‌نگری نزد جامعه نقش داشته است). در جامعه مورد مطالعه ۹۷/۲ درصد از سهام‌داران علاقه داشته‌اند تا فرزندانشان بتوانند تا مقطع دیپلم، ۱/۴ درصد آنان تا مقطع لیسانس و ۱/۴ درصد تا دکترا تحصیل کنند. این وضعیت حاکی از این است که تسهیل‌گران روستایی و برنامه‌ریزان آموزش کشاورزی نسبت به تحریک آنان به نوآوری و ... موفق نبوده‌اند و شاید وجود روحیه فردگرایی و محافظه‌کارانه، آنان را بر این داشته تا از بلندپروازی‌وارزوه‌های بزرگ‌دوری جویند. در پاسخ به این سؤال که بنیه مالی آنان متناسب با ادامه تحصیل فرزندانشان تا چه مقطعی است؟ ۹۵/۸ درصد از آن‌ها بنیه مالی خود را تنها تا اخذ دیپلم مناسب دیده‌اند که گویای درآمد پایین و هزینه‌های بالای خانوار به جهت فقر منابع، کشاورزی سنتی، محدودیت منابع آب و عدم توسعه صنعتی و خدماتی منطقه می‌باشد.

آشنایی نسبت به انواع نظام‌های بهره‌برداری از دیگر ملاک‌هایی است که می‌توان در اندازه‌گیری میزان سطح دانش و مهارت بهره‌برداران به کار بست تا زمینه‌ای مناسب برای تشکیل یک شرکت سهامی زراعی فراهم ساخت. به طور کلی در خراسان جنوبی به دلیل وجود تجربه و تنوع نظام بهره‌برداری نسبت به سایر نقاط کشور، بهره‌برداران دارای آگاهی بیشتری نسبت به بهره‌برداران سایر نقاط هستند. بر اساس مطالعات انجام گرفته، ۴۳/۱ درصد آگاهی‌ها نسبت به نظام دهقانی، ۳۰/۶ درصد نسبت به نظام تعاونی تولید روستایی و ۲۶/۴ درصد با نظام شرکت‌های سهامی زراعی داشته‌اند.

۵: مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی

کلکوتیزم و جمع‌گرایی اساس کار شرکت‌های سهامی زراعی است که در واقع تعامل با شرکت به منظور تولید، از طریق سهم‌بری و تناژکاری شکل می‌گیرند. در سایر فعالیت‌ها نیز افراد بسته به مهارت و تخصص خود در شرکت به فعالیت می‌پردازند. در تمامی فعالیت‌های تعریف شده، به دلیل مدیریت واحد، روحیه جمعی و فعالیت گروهی بر عرصه عمومی شرکت حکم‌فرما است که بر اساس بررسی صورت گرفته در محدوده مورد مطالعه ۸۳/۳ از افراد نظر مثبتی نسبت به کشت و کار جمعی (مشارکت در تولید) اعلام داشته‌اند.

از دیگر شاخص‌هایی که به منظور سنجش مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی مورد استفاده می‌باشد، میزان تمایل به مشورت با دیگران در امور مهم است که در این جامعه بیش از ۹۷/۲ درصد افراد، این تمایل را تصدیق نموده‌اند. آنچه که در کنار این امر اهمیت دارد، نوع شغل و یا منصب افراد مورد مشورت از دیدگاه بهره‌برداران بوده که بسته به ارزش‌های حاکم بر جامعه و نوع نگاه به مدیریت غیر رسمی روستایی متفاوت خواهد بود. در بررسی به عمل آمده مشخص شد که بیش از ۷۵ درصد افراد تمایل دارند که طرف شور خود را ریش‌سفیدان و افراد با تجربه قرار دهند.

میزان تمایل در خصوص ازدواج برون طایفه‌ای فرزندان به نوعی میزان مشارکت‌پذیری و سطح تعامل برون طایفه‌ای را مورد سنجش قرار می‌دهد و برای تبیین باورها و رفتارهای فرهنگی روستاییان بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. بیشترین فراوانی در این رابطه به گزینه مخالف اختصاص یافته‌است، که ۵۶/۹ درصد پاسخ‌گویان را دربر می‌گیرد. ۳۶/۱ درصد نیز با ازدواج برون طایفه‌ای کاملاً مخالف بوده‌اند. لذا در مجموع ۹۳ درصد جامعه مورد مطالعه ازدواج برون طایفه‌ای را برای فرزندان خود رد نموده‌اند و این میزان سطح تعاملات اجتماعی و مشارکت‌پذیری و برون‌گرایانه را تضعیف می‌نماید.

و: روابط میان متغیرها

برای تبیین متغیرها از دو روش ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون استفاده شده‌است که همبستگی بین متغیرهای مورد نظر بر اساس جدول، به شرح ذیل بوده‌است:

۱. بین میل به پیشرفت با رضایت شغلی، آینده‌نگری، قدرگرایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.
۲. بین امید به آینده با آینده‌نگری، مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی، گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی، رابطه مثبت و معنی‌دار و آخرت‌گرایی رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد.
۳. بین آینده‌نگری با میل به پیشرفت، رضایت شغلی، امید به آینده، گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی و قدرگرایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.
۴. بین مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی با امید به آینده، گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.
۵. بین گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی با متغیرهای امید به آینده، آینده‌نگری، مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در جدول زیر میزان همبستگی بین متغیرهایی که معنی‌دار بوده‌اند، نشان داده شده‌است:

این وضعیت نشان دهنده وجود مشارکت سنتی فزاینده نسبت به ارزش‌های مشارکت مدرن (پیوستن و یکی شدن با طوایف جدید و تشریک مساعی در فعالیت‌ها) نزد بهره‌برداران مورد نظر است.

مشورت با همسر در انجام امور گرچه به تدریج فراگیرتر شده و بر حسب توسعه حقوق زنان و میزان مطالبات آنان در جامعه رو به فزونی گذاشته‌است، اما حاکمیت ارزش‌های سنتی بر روابط و فرهنگ روستاییان و عدم توسعه یافتگی زنان از بابت تحصیل و شغل در جامعه روستایی باعث اهمیت آن در این بحث گردیده است که بررسی‌ها نشان داد ۹۸/۶ درصد بهره‌برداران در همه زمینه‌ها با همسر خود، کم مشورت می‌کنند.

سنجش میزان آینده‌نگری و خوش بینی به آینده از جمله متغیرهایی است که می‌توان در اندازه‌گیری نگرش و باور روستاییان به کار برد تا از این طریق میزان همبستگی آن با متغیر مشارکت‌پذیری و وضعیت پذیرش شرکت سهامی زراعی را مورد بررسی قرار داد. سنجش‌های به کار گرفته در این خصوص، امید و اعتقاد به پیشرفت کشاورزی در آینده و میزان امید به موفقیت در کار و تحصیل در آینده می‌باشد که بیش از ۹۷/۳ درصد جامعه مورد مطالعه امید زیادی به پیشرفت کشاورزی در آینده داشته‌اند. هم چنین ۹۸/۴ درصد از افراد نیز دارای امید زیاد به موفقیت فرزندان‌شان در کار و تحصیل بوده‌اند.

تبیین سنجش بخت و اقبال و تأثیر آن در تصمیم‌گیری‌ها و روند مشارکت‌پذیری و میزان هم‌گرایی به فعالیت‌های جمعی نیز نشان می‌دهد که میزان قدرگرایی که به نوعی احساس بی‌قدرتی را به همراه دارد، در جامعه مورد مطالعه نسبتاً بالا می‌باشد. قریب به ۵۰ درصد افراد از این‌که بخت و اقبال بر زندگی آنان تأثیرگذار است را رد نکرده‌اند و حدود ۳۲ درصد نیز این تأثیر را صراحتاً پذیرفته‌اند. تنها ۱۵ درصد آنان نقش بخت و اقبال در زندگی خود را رد کرده‌اند.

جدول ۳: ماتریس میزان همبستگی میان متغیرهای معنی‌دار

متغیر	میل به پیشرفت	سطح مهارت و دانش	رضایت شغلی	امید به آینده	آینده‌نگری	مشارکت پذیری و جمع‌گرایی	مشارکت مدرن	گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی	قدر گرایی	آخرت گرایی	سطح زیر کشت اراضی	هزینه کل تولید زراعی
میل به پیشرفت	-	-	۰/۶۵۱**	-	۰/۷۱۰**	-	-	-	۰/۳۰۴*	-	۰/۲۷۸*	-
سطح مهارت و دانش	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
رضایت شغلی	۰/۶۵۱**	-	-	-	۰/۵۹۷**	-	-	-	-	-	-	-
امید به آینده	-	-	-	-	۰/۶۱۰**	۰/۲۳۸**	۰/۴۳۶**	۰/۴۳۶**	۰/۴۱۱**	۰/۲۵۸*	-	-
آینده‌نگری	۰/۷۱۰**	-	۰/۵۹۷**	۰/۶۱۰**	-	-	-	۰/۲۶۷*	۰/۳۰۷**	۰/۲۳۸*	-	-
مشارکت- پذیری و جمع‌گرایی	-	-	-	۰/۲۳۸**	-	-	-	۰/۵۲۸**	-	۰/۲۳۴*	-	-
مشارکت مدرن	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی	-	-	-	۰/۴۳۶**	۰/۲۶۷*	۰/۵۲۸**	۰/۴۳۶**	-	۰/۲۶۶*	-	-	-
قدرگرایی	۰/۳۰۴*	-	-	-	۰/۳۰۷**	-	-	-	۰/۳۳۷**	۰/۳۴۸*	-	-
آخرت‌گرایی	-	-	-	۰/۴۱۱**	-	-	-	۰/۲۶۶*	۰/۳۳۷**	-	۰/۳۵۰**	-
سطح زیر کشت اراضی	۰/۲۷۸*	-	-	۰/۲۵۸*	۰/۲۳۸*	۰/۲۳۴*	۰/۲۳۴*	-	۰/۲۴۸*	-	-	-
هزینه کل تولید زراعی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۰/۳۵۰**	-	-

* در سطح ۰/۹۵ اطمینان

** در سطح ۰/۹۹ اطمینان

مأخذ: یافته‌های تحقیق

موصوف در بالا (جدول ۳) اشاره شد. ضریب تعیین به دست آمده ($R^2 = 0/452$) نشان می‌دهد که بیش از ۴۵ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط ۹ متغیر فرهنگی و گرایشی و ۳ متغیر اقتصادی تعیین می‌گردد (جدول ۵).

رگرسیون چندگانه در تحلیل رگرسیون امکان پیش‌بینی متغیر وابسته (میزان گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی) از طریق سایر متغیرهای مطروحه فراهم آورده‌است. مبنای به‌کارگیری تحلیل رگرسیون، وجود همبستگی بین متغیرهای وارده در تحلیل می‌باشد که همبستگی دو به دو بین متغیرهای

جدول ۴: ضرایب مستخرج از آزمون رگرسیون در نرم افزار SPSS برای متغیرهای تحقیق

مدل	ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین (R^2)	ضریب تعدیل شده (R^2 Ad)
۱	۰/۶۷۳	۰/۴۵۲	۰/۳۱۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۵: میزان تاثیر متغیرهای اثرگذار بر میزان گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی

ردیف	متغیر	ضریب غیر استاندارد (B)	ضریب استاندارد (Beta)
۱	ثابت	۲/۱۳۷	-
۲	میل به پیشرفت	۰/۲۳۹	۰/۲۹۵
۳	سطح مهارت و دانش	۰/۲۲۹	۰/۱۷۴
۴	رضایت شغلی	۰/۱۴۹	۰/۱۸۳
۵	امید به آینده	۰/۱۸۶	۰/۱۱۵
۶	آینده‌نگری	۰/۶۱۳	۰/۶۹۵
۷	مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی	۰/۱۸۱	۰/۲۹۶
۸	مشارکت مدرن	۰/۱۹۱	۰/۱۰۴
۹	گرایش مثبت به شرکت سهامی زراعی	۰/۰۶۰	۰/۰۲۸
۱۰	قدرگرایی	۰/۱۶۲	۰/۰۶۰
۱۱	آخرت‌گرایی	۰/۱۶۰	۰/۰۶۰
۱۲	سطح زیر کشت اراضی	۰/۲۳۸	۰/۱۴۴
۱۳	هزینه کل تولید زراعی	۰/۳۷۸	۰/۱۶۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

فرمول خط رگرسیون بر اساس متغیرهای چندگانه به شکل زیر محاسبه گردید:

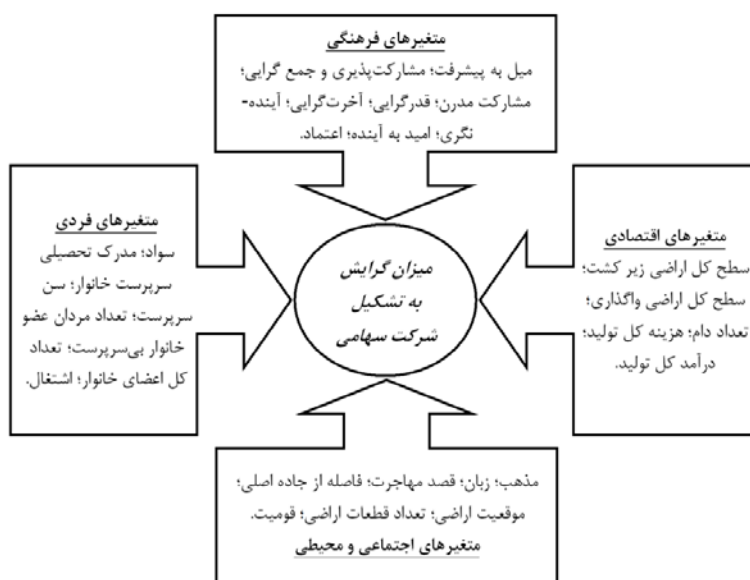
$$Y = 2.137 - 0.239 \times 1 + 0.229 \times 2 - 0.149 \times 3 + 0.186 \times 4 + 0.613 \times 5 + 0.181 \times 6 + 0.191 \times 7 - 0.06 \times 8 - 0.162 \times 9 - 0.160 \times 10 + 0.238 \times 11 + 0.378 \times 12$$

مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی بهره‌برداران (Beta=۰/۲۹۶)، سطح مهارت و دانش (Beta=۰/۱۷۴) و امید به آینده (Beta=۰/۱۱۵) تشکیل داده‌است.

بر اساس ضریب استاندارد به دست آمده در جدول فوق، بیشترین سهم تعیین متغیر وابسته را به ترتیب میزان آینده‌نگری بهره‌برداران (Beta=۰/۶۹۵)، میزان

علاوه تحصیل‌کردگان علوم کشاورزی در روستاها دریافتند که امکان بکارگیری از دانش فنیشان در نظام خرده مالکی نمی‌باشد. در پی تجربه سالیان دراز روستاییان، آن‌ها دریافته‌اند فعالیت‌هایی که با حضور افراد متعدد صورت پذیرد، دارای بازدهی زیاد و منفعت چند جانبه خواهد بود.

از آن‌جا که در نظام خرده مالکی هزینه‌های تولید به نسبت درآمد نهایی بالاتر است و از سوی دیگر پیوند این نوع نظام بهره‌برداری با باورهای فرهنگی - مذهبی جامعه سبب کاستن از سطح زیر کشت اراضی شده‌است، امکان ارضاء میل به پیشرفت به ویژه پیشرفت اقتصادی را برای بهره‌برداران فراهم نمی‌سازد که خود، نوعی نارضایتی شغلی را سبب می‌گردد. به

شکل ۳: عوامل اثرگذار در تشکیل شرکت سهامی زراعی

نتیجه‌گیری

مردم بومی دشت سهل‌آباد از تبار طوایف بهلولی، بلوچ و عرب بوده‌اند که دارای سابقه سکونتی بیش از یکصد سال را در منطقه دارند. به سبب سابقه طولانی یکجانشینی این افراد، آداب و رسوم طایفه‌ای بسیار کمرنگ شده و در جریان ارتباط با شهرهای مجاور نهبندان و سریش، آداب و رسوم روستایی تحت تأثیر فرهنگ شهری قرار گرفته و بسیاری از تعارضات میان قومی رنگ باخته‌است. وجود مشارکت سنتی ناشی از وفاق قومی و اجتماعی و افزایش سرمایه اجتماعی ناشی از وحدت درون قومی از دیگر ویژگی‌های این جامعه محسوب می‌شود.

جامعه مورد مطالعه تحت تأثیر پدیده‌های مهاجرفرستی و مهاجرپذیری و نوسانات ناشی از محدودیت منابع آب و خاک، خدمات و امکانات عمومی، مرکزیت، وضعیت اشتغال و سطح توسعه بوده‌است. در واقع توسعه نیافتگی منطقه در تمامی ابعاد کشاورزی، صنعتی و خدماتی سبب شده که علی‌رغم مرکزیت کنونی نسبت به مناطق پیرامون، هم‌چنان پدیده مهاجرفرستی را تجربه نماید. تمامی موارد ذکر شده در خصوص ویژگی‌های فردی سهام‌داران و جامعه حکایت از پتانسیل بهره‌برداران منطقه سهل‌آباد در پیوستن به شرایط نوین و مدرن و مشارکت در پروژه‌ها و برنامه‌های توسعه داشته‌است. جوان بودن جمعیت (جوانان

- زودپذیرتر، فعال‌گراتر، ریسک‌پذیرتر، تغییرپذیرتر از سایر گروه‌ها می‌باشند)، وفاق اجتماعی و همبستگی قومی و وجود سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و پدیدار شدن سرمایه اجتماعی، تمایل به ماندن در منطقه و مهاجرت نکردن در اثر اجرای پروژه‌های توسعه‌ای مانند سهامی زراعی، همگی حکایت از زمینه مساعد و میزان تمایل به مشارکت در قالب نهاد نوین شرکت سهامی زراعی در منطقه است.
- بررسی وضعیت اقتصادی محدوده مورد مطالعه پیش از تشکیل شرکت سهامی زراعی حاکی از شرایط بسیار نامطلوب اقتصادی بوده که هم اکنون نیز به طور کامل برچیده نشده است. محدودیت منابع آب و خاک، پراکنش اراضی، فقر خاک و آب و نبود سیاست‌های اصلاح آن‌ها، پایین بودن سطح تکنولوژی و اسب بخار در هکتار، پایین بودن درجه مکانیزاسیون محصولات مختلف، کمی درآمد، سطح پایین شیوه‌های خاک‌ورزی، کاشت، داشت و برداشت همگی از ویژگی‌های اقتصاد تولید کشاورزی منطقه است. به علاوه بررسی هزینه و درآمد محصولات نیز بیانگر برابری آن دو است.
- بدین‌سان سه عنصر اصلی شامل پتانسیل اجتماعی و جمعیتی (ویژگی‌های فردی)، وضعیت اقتصادی تولید و توسعه، و شاخص‌های فرهنگی و گرایشی ضرورت تشکیل و توسعه شرکت سهامی زراعی در منطقه سهل‌آباد را تایید می‌نمایند و الزام دارد که دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان جهت تشکیل یک نظام سهامی زراعی با تدوین یک برنامه زمان‌بندی شده نسبت به ساماندهی آب و خاک و اراض منطقه با تأکید بر مدیریت منابع انسانی و توسعه زیرساخت‌های لازم و تکامل فعالیت‌های افقی، به اعتماد و خواست کشاورزان و بهره‌برداران حرمت گذارند.
- منابع و مآخذ**
- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی در ایران، تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی و علی ایمانی (۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی و سید احمد فیروزآبادی (۱۳۸۷). بررسی سرمایه اجتماعی در انواع نظام‌های بهره‌برداری از زمین و عوامل مؤثر بر تبدیل بهره‌برداری‌های دهقانی به تعاونی، فصل‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۳۳.
- اسلامی، غلامحسین (۱۳۸۳). روند تحولات نظام بهره‌برداری کشاورزی و تعاونی‌های تولید روستایی استان فارس، ماهنامه جهاد، شماره ۲۶۲.
- دشتی، طلیعه (۱۳۴۹). شرکت سهامی زراعی در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدی پورطاهری، منوچهر فرج‌زاده و وکیل حیدری ساربان (۱۳۸۸). نقش توانمندسازی در توسعه کشاورزی، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۹.
- ساریخانی، ناهید (۱۳۸۴). شرکت‌های سهامی زراعی در راه احیاء، ماهنامه جهاد، شماره ۲۶۹.
- شکوری، علی (۱۳۸۸). سیاست‌های توسعه کشاورزی در ایران، تهران: انتشارات سمت.
- صندوق نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی ایران (۱۳۷۲). شرکت‌های سهامی زراعی، تهران: وزارت کشاورزی، معاونت امور واحدهای تولیدی و کشت و صنعت‌ها، جلد سوم.
- طالب، مهدی و موسی عنبری (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی روستایی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ظریفیان، شاپور و محمدهادی ایرانی (۱۳۸۴). تعریف و توصیف نظام بهره‌برداری و عناصر تشکیل دهنده آن، ماهنامه جهاد، شماره ۲۶۹.
- عبداللهی، محمد (۱۳۷۷). نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران - توصیف و تبیین وضعیت گذشته و حال و دورنمای آن‌ها در آینده، تهران: وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری.

- Denman, D. R. (1973): Kings Vista: Land Reforms in Iran, Geographical Publications, London.
- ILO, Bureau of Statistics. (2010): Measurement of employment, unemployment and underemployment - Current international standards and issues in their application, visibleat : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/stat/documents/publication/wcms_088394.pdf
- Irish Leader Network. (2000): Strategic Plan, Journal of Rural Studies, 14 (1).
- Lehmann, A. D. (1979): Development Theory: Four Critical Studies. London, Frank Cass.
- Petr, G., (2001): "Leadership" Theory and Practice, International Educational and Professional Publisher, Lon 119.
- Schatzow, S. (1977): The Influence of Publican Federal Environment, Decision Making in Canada in Public Participation in Planning. Johnvilly and Son press.
- فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور (۱۳۸۸). استان خراسان جنوبی: شهرستان نهبندان، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۷۲). جامعه‌شناسی کشاورزی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- لی‌ون‌هوا (۱۳۸۱). چشم‌اندازهای نظام بهره‌برداری کشاورزی بوم‌شناسی در چین، ترجمه غلامحسین صالح نسب، ماهنامه جهاد، سال بیست و دوم، شماره‌های ۲۴۹-۲۴۸.
- مهندسین مشاور ویسان (۱۳۸۶). مطالعات مرحله اول شرکت سهامی زراعی سهل‌آباد، جلد دوم: مطالعات اجتماعی، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری: تهران.
- نیک‌خلق، علی‌اکبر (۱۳۵۰). شرکت سهامی زراعی سمسکنده، تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی.
- Akande, M (1992): Enhances the Performance of Women's Multiple Roles: A Case study of Isoya Development Project ile-ile, Nigeria. Journal of Community Development. 27(1).